

ALEKSANDRA BARTOSIEWICZ
(UNIWERSYTET ŁÓDZKI)*

Charles Vane i złota era piractwa

Streszczenie. W artykule została przedstawiona biografia Charlesa Vane’a, angielskiego pirata żyjącego na przełomie XVII i XVIII w. Opisano m.in. jego barwne przygody na niespokojnych karaibskich wodach. Dla lepszego zrozumienia czasów i realiów, w jakich żył wspomniany bohater, czytelnikom przybliżono również ówczesną sytuację polityczną na Antylach oraz specyfikę karaibskiego piractwa.

Słowa kluczowe: Charles Vane, złota era piractwa, XVII–XVIII wiek.

Definicja i geneza piractwa

Od początków żeglugi każde morze i ocean miały swoich piratów. Rozbój morski ściśle wiąże się z pierwszymi podejmowanymi przez człowieka próbami wykorzystania drogi morskiej do wędrówek, komunikacji i przewozu produktów. Pojęcie „piractwo” ma zazwyczaj znaczenie pejoratywne, choć często różnica między działaniami zbrojnymi zgodnymi z prawem a piractwem była i jest kwestią opinii bądź interpretacji. Nazwę piratom nadawali bowiem inni, niezależnie od tego, czy określani w ten sposób ludzie sami za takowych się uważali. Na oznaczenie człowieka uprawiającego piracki proceder początkowo używano określenia rozbójnik – *lejstes*. Słowo „pirat” pojawiło się stosunkowo późno, ok. IV–III w. p.n.e. Pochodzi ono z greckiego *pejrates* oznaczającego rozbójnika napadającego z morza lub na morzu. Termin ten przejęli od Greków Rzymianie, zmieniając go na łacińskie *pirata*. W tej formie, z jedynie niewielkimi zmianami końcówek, przetrwał do dziś w językach większości narodów europejskich¹.

---

* Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Ekonomik Stosowanych i Informatyki, Katedra Badań Operacyjnych, e-mail: aanusik@uni.lodz.pl.

¹ T. Łopuszko, *Starożytni piraci Morza Śródziemnego*, Lublin 1994, s. 7–8; P. de Souza, *Piraci w świecie grecko-rzymskim*, Zakrzewo 2008, s. 18, 57.

W dzisiejszych czasach natomiast piractwem morskim jest każdy akt:

- gwałtu, zatrzymania lub grabieży popełniony dla celów osobistych przez załogę prywatnego statku i skierowany na otwartym morzu lub w miejscu niepodlegającym jurysdykcji żadnego państwa przeciwko innemu statkowi morskemu, osobom albo mieniu znajdującemu się na pokładzie takiego statku;
- dobrowolnego uczestnictwa w działaniu statku morskiego z wiedzą o faktach, które nadają mu charakter pirackiego statku morskiego;
- podżegania bądź umyślnego ułatwiania jednego z czynów określonych powyżej².

W Grecji epoki klasycznej nazwy „pirat” używano powszechnie na określenie niemal każdego, kto dokonywał ataków na morzu. W okresie hellenistycznym, wspominając o piratach, z reguły zakładano, że byli oni różnego rodzaju najemnikami. Do średniowiecznego chrześcijaństwa piractwo występowało w różnych formach. Zajmowały się nim ludy barbarzyńskie (Wizygoci, Wandalowie), a nasilający się konflikt między chrześcijanami a muzułmanami doprowadził do pojawienia się grupy piratów arabskich³.

O ile piractwo starożytne nie było zjawiskiem marginalnym z pogranicza patologii, ale ważnym czynnikiem ekonomiczno-społecznym, o tyle w czasach nowożytnych geneza tego zjawiska była już zgoła odmienna. Od średniowiecza piraci to przede wszystkim rozmaite zdeklasowane elementy, ludzie wywodzący się z najniższych warstw społecznych bądź niemający środków do życia i jakiegokolwiek możliwości awansu w społeczeństwie. Nierzadko wśród rozbójników morskich znajdowali się różnego rodzaju wygnańcy polityczni lub przestępcy. Do załóg pirackich przystawali ponadto zbiegli od swych panów niewolnicy, dla których ucieczka na morze stwarzała możliwość wzbogacenia się i poprawy własnego losu. Życie piratów było pociągające, zatem nie brakowało wśród nich wszelkiego rodzaju awanturników szukających szczęścia i przygód. Czasem do morskich rozbójników dołączali ludzie ze szlacheckich i bogatych rodów, których chęć sławy skłaniała do podejmowania ryzykownych eskapad. Wreszcie część marynarzy przystępująca do piratów kierowała się pragnieniem zemsty na systemie⁴.

Z biegiem czasu w użyciu pojawiły się inne niż pirat określenia opisujące rozbójników morskich. Rozróżnić należy w pierwszej kolejności dwa pojęcia: „pirat” i „korsarz”. Plutarch napisał, że piraci to ludzie, którzy napadają nie tylko na statki,

² A. Przyborowska-Klimczak, *Prawo międzynarodowe publiczne. Wybór dokumentów*, Lublin 1998, s. 340–341.

³ P. de Souza, *op. cit.*, s. 62–63, 65, 267.

⁴ A. Bartosiewicz, *Czar pirackiego życia na przykładzie biografii Johna Rackhama, Anne Bonny i Mary Read*, [w:] *Antropologia miłości: Miłość czarowna*, t. VII, red. B. Płonka-Syroka, K. Marchel, A. Syroka, Wrocław 2015, s. 122.

lecz także na porty. Z kolei Mazarini stwierdził, że są to osoby, które w czasie pokoju napadają na statki w celu ich plądrowania⁵.

Natomiast korsarz bądź kaper⁶ (ang. *corsair*, *privateer*) to zalegalizowany przez rząd danego państwa bandyta uprawiający piractwo w majestacie prawa. Początkowo korsarze łupili statki nieprzyjacielskie i zwalczali kontrabandę z upoważnienia swojego kraju tylko w czasie wojny. W tym celu dostawali tzw. listy kaperskie (ang. *letters of marque* bądź *letters of comission*), tj. oficjalne dokumenty rządowe uprawniające posiadacza do atakowania wrogich statków w zamian za procent zysku ze zdobytych łupów. List kaperski wydany został po raz pierwszy w 1243 r. przez króla Anglii Henryka III. Jednak z biegiem czasu korsarze zaczęli działać na morzu samowolnie i nie dzielili się zdobytym łupem z zatrudniającym ich państwem. Wobec tego w 1603 r. król Anglii Jakub I zdecydował się na unieważnienie wszystkich listów kaperskich⁷. W tym mniej więcej czasie w miejsce kaprów pojawiły się na Karaibach dzikie bandy bukanierów⁸.

Pojęcie „bukaniery” pochodzi od indiańskiego sposobu przygotowywania mięsa (zwanego przez mieszkańców Karaibów *bucan* lub *boucan*) polegającego na wędzeniu dzikich świń w ognisku. Z biegiem czasu, ok. 1630 r., bukanierzy zaczęli napadać na hiszpańskie statki. Wtedy pojawiło się drugie określenie dla tej grupy ludzi: „filibustierzy” (bądź flibustierzy) wywodzące się prawdopodobnie od angielskiego *freebooter* (korsarz) lub holenderskiego *vrijbueter* (wolny łowca łupów). Wkrótce nazwy te przyłgnęły do wszystkich piratów z rejonu Morza Karaibskiego, którzy wymieszali się z miejscowymi osadnikami. Hiszpanie mówili o nich *los diablos*, a oni sami nazywali się braćmi wybrzeża (fr. *frères de la côte*). Za ostatnią wyprawę bukanierów uznaje się atak na Cartagenę w 1697 r.⁹

Sytuacja polityczna na Morzu Karaibskim na przełomie XVII i XVIII w.

Odkrycie Nowego Świata sprawiło, że dla morskich rabusiów otworzyły się nowe, nieznane dotąd możliwości. Kiedy Antyle stały się areną walk o hegemonię na morzu, piraci postanowili zagarnąć strumienie złota i klejnotów płynące z amerykańskich kolonii do Europy. O ile pod koniec wieku XVI Hiszpania sprawowała

⁵ T. Deary, *Piraci*, Warszawa 2007, s. 11; L. Kaltenbergh, *Czarne żagle czterdziestu mórz*, Warszawa 1979, s. 12.

⁶ Termin „kaperstwo” jest bliskoznaczny terminowi „korsarstwo”, przy czym pierwszy odnosi się przede wszystkim do działalności na Morzu Bałtyckim i Morzu Północnym w okresie od XV do XVIII w. Z kolei korsarzami nazywano najczęściej kaprów i piratów pływających po Morzu Śródziemnym.

⁷ Oficjalnie większość państw europejskich wyrzekła się stosowania korsarstwa po podpisaniu deklaracji paryskiej w 1856 r. Cf. *Piraci, skarby, przygody: historie wielkich rozbójników morskich*, Warszawa 2008, s. 79.

⁸ *Ibidem*, s. 39, 47; R. Platt, *Piraci*, Warszawa 1998, s. 6, 26.

⁹ T. Deary, *op. cit.*, s. 12, 94; G. Lapouge, *Les Pirates. Forbans, flibustiers, boucaniers et autres gueux de mer*, Paris 1987.

w Nowym Świecie niepodzielne rządy, o tyle już na początku XVII stulecia hiszpański monopol się zakończył. Do walki o panowanie w tej części świata przyłączyły się bowiem takie państwa, jak Francja, Anglia czy Holandia. Powoli zaczęły one zasiedlać te ziemie, które Hiszpanie uważali za swoje, ale których nie zdołali dotychczas zająć. Decydujące znaczenie miały tu przede wszystkim czynniki gospodarcze (walka o złoto, szlaki handlowe, tereny upraw, rynki zbytu, porty i punkty strategiczne) oraz konflikty dynastyczne bądź religijne. W tym czasie w walce o terytoria zamorskie państwa chętnie korzystały z pomocy karaibskich korsarzy. Wynikało to przede wszystkim z tego, że odległe monarchie nie mogły skutecznie ochraniać swoich kolonii, a oficjalne floty były zarówno niewielkie, jak i niezwykle kosztowne w utrzymaniu¹⁰.

Pod koniec XVII w. mocarstwa umocniły swoją władzę na karaibskich wyspach i zaczęły tępić piratów, którzy nie byli już potrzebni do obrony kolonii, stając się tylko coraz większym utrapieniem. Przykładowo w 1683 r. na Jamajce wydano akt, który doprowadził do likwidacji pirackiej bazy wypadowej w Port Royal. Dokument ten stał się wzorem dla podobnych zarządzeń wydawanych w innych koloniach. Część bukanierów włączyła się wtedy w nowe społeczności, a część opuściła Morze Karaibskie, aby przenieść się do innych rejonów świata¹¹.

Kiedy jednak w 1701 r. wybuchła wojna o sukcesję hiszpańską, w Anglii utożsamiana często z wojną królowej Anny (1702–1713), Anglicy ponownie sięgnęli po sprawdzoną broń w postaci korsarzy. Ponieważ połączona flota francusko-hiszpańska była dla nich zbyt potężna, Brytyjczycy ogłosili amnestię i wydali ogromną liczbę listów kaperskich (w późniejszej fazie wojny postąpili tak również Francuzi). W ten sposób na początku XVIII w., zaraz po zakończeniu działań wojennych w 1714 r., na Antylach przebywała rzesza ludzi, którzy nie mieli co ze sobą począć¹².

Ostatecznie piratów z Karaibów wykorzenił dopiero gubernator wysp Bahama, Woodes Rogers, w roku 1718, gdy udało się przywrócić Bahamom kolonialną administrację. Większość piratów opuściła w tym czasie New Providence i przeniosła się na Madagaskar¹³.

Specyfika piractwa karaibskiego

Karaiby nierozzerwalnie związane były z działalnością piratów, którzy tu żyli i walczyli, nie próbując zmieniać miejsca swojego pobytu. Rejon ten obfitował w dużą liczbę niezamieszkałych wysp z zatokami dogodnymi do karenowania (czyszczenia) i zaopatrywania okrętów, gdzie piraci mogli się ukrywać bądź

¹⁰ P. Komosa, *Bukanierzy. Karaibscy piraci w drugiej połowie XVII wieku*, s. 5, 9, http://ftp2.jaaz.pl/pub/historia/Th16/th16_bukanierzy.pdf (dostęp: 10 IX 2013 r.).

¹¹ J. Esquemeling, *Bukanierzy amerykańscy*, Gdańsk 1972, s. 237.

¹² L. Lethbridge, *Opowieści o piratach*, Warszawa 2006, s. 8.

¹³ P. Komosa, *op. cit.*, s. 15.

zniecka atakować statki handlowe. Bezpieczna przystań, w której można się było cieszyć ze zdobytego łupu, była jednym z najważniejszych miejsc w życiu piratów. W połowie XVII w. rolę tę odgrywała Tortuga, a od roku 1655 także Jamajka. W XVIII stuleciu ulubionymi pirackimi wyspami były z kolei New Providence i Madagaskar.

We wszystkich ówczesnych portach spotykali się przedstawiciele różnych ras, religii i kultur. Port Royal zamieszkiwali biali, Metysi, Mulaci, Murzyni, kwakrowie, papiści, purytanie, prezbiterianie i anglikanie. Kiedy w 1655 r. Jamajkę zajęli Anglicy, przechrzcili oni hiszpańską osadę Santiago de la Vega na Kingston, a na pobliskim cyplu wybudowali fort The Point, wokół którego wyrosła wkrótce osada handlowa. Od 1660 do 1692 r. Port Royal było najszybciej rozwijającym się miastem w angielskich koloniach. Jednak 7 czerwca 1692 r. osadę nawiedziło trzęsienie ziemi, po którym nigdy nie odzyskała ona dawnej świetności. Po kilku pożarach i kolejnych dwóch trzęsieniach ziemi w 1722 r. port ten ostatecznie zniknął w morzu¹⁴.

Inną karaibską piracką republiką była leżąca w archipelagu bahamskim wyspa New Providence. Jej położenie w pobliżu Cieśniny Florydzkiej, którądy biegły jedne z głównych szlaków handlowych, a także Karaibów i północnoamerykańskich kolonii, sprawiło, że stała się doskonałą bazą wypadową dla piratów. Kiedy w 1700 r. Nassau zniszczył najazd hiszpańsko-francuski, w ruinach miasta zamieszkali awanturnicy niepodlegający żadnej zewnętrznej władzy zwierzchniej. Osiedlało się tu coraz więcej piratów, którzy sprzedawali swoje łupy kupcom z Nowego Jorku, Bostonu i Rhode Island. Jak zauważono, taki stan rzeczy utrzymywał się do 1718 r., gdy gubernator Woodes Rogers skutecznie rozprawił się z piratami i odtworzył na Bahamach angielską kolonię¹⁵.

Poza bezpieczną przystanią niezwykle istotną rolę w życiu każdego pirata odgrywał jego okręt flagowy. Do pirackich statków, na których pływano na terenie Morza Karaibskiego w XVI–XVIII w., zaliczyć należy:

- pinasę – niewielką, jednomasztową jednostkę o skośnym żaglu zwykle wykorzystywaną jako eskorta;
- słupek – jedno- lub dwumasztowy, bardzo szybki i zwrotny statek o małym zanurzeniu;
- szkuner – amerykańską, nieco zmodyfikowaną wersję słupeka;
- brygantynę (szkunerbryg) – konstrukcję dwu- lub trzymasztową z żaglami prostokątnymi i skośnymi;

¹⁴ D.L. Hamilton, *The Port Royal Project: History of Port Royal*, <http://nautarch.tamu.edu/portroyal/PRhist.htm> (dostęp: 5 I 2014 r.).

¹⁵ P. Gosse, *The History of Piracy*, New York 2007, s. 176–213; C. Vallar, *Notorious Pirate Havens. Part 5: Tortuga and New Providence*, <http://www.cindyvallar.com/havens5.html> (dostęp: 5 I 2014 r.).

- bryg – niewiele większy od brygantyny statek średniej wielkości pozbawiony trójkątnych żagli łańskich;
- fregatę – trzymasztowy żaglowy okręt pełnomorski średniej lub dużej wielkości o sporej ładowności;
- bark – co najmniej trzymasztowy statek kupiecki;
- galeon – udoskonaloną, najczęściej trzymasztową i dobrze uzbrojoną wersję czternastowiecznej karaki¹⁶.

Złota era piractwa

Według jednej ze współczesnych koncepcji¹⁷ złotą erą piractwa, nazywaną czasem złotym wiekiem piractwa, określa się rozkwit piractwa w jednym z trzech okresów:

- lata 1650–1680 – działalność bukanierów na Morzu Karaibskim i wschodnim Pacyfiku;
- lata dziewięćdziesiąte XVII w. – długodystansowe rejsy piratów z obu Ameryk w celu łupienia statków handlowych na Oceanie Indyjskim i Morzu Czerwonym;
- lata 1716–1726 – gwałtowny wzrost liczby piratów na Karaibach, zachodnim wybrzeżu Afryki i Oceanie Indyjskim po zakończeniu wojny o sukcesję hiszpańską.

Część historyków nie zgadza się jednak z tym podziałem i zawęża definicję złotej ery do zaledwie kilkunastu lat XVIII w. Wobec różnicy poglądów w opiniach poszczególnych badaczy ustalenie dokładniejszych ram czasowych dla tego zjawiska jest zadaniem niezwykle trudnym.

Przede wszystkim określenie „złota era piractwa” nigdy nie było używane przez ludzi żyjących w omawianych czasach¹⁸. Najstarszą znaną wzmianką o „złotym wieku” jest notatka z 1894 r. sporządzona przez angielskiego dziennikarza, George’a Powella, który pisząc jedną ze swoich recenzji, wspominał o czymś, „co wydaje się złotym wiekiem piractwa aż do ostatniej dekady XVII w.”¹⁹. Określenie to sprecyzował w 1897 r. historyk John Fiske, który pisał m.in., że: „W żadnym innym momencie w historii świata działalność piracka nie przynosiła takich

¹⁶ *Pirackie statki. Krótka historia pirackich statków*, <http://aneigo.republika.pl/Html/shipa.htm> (dostęp: 5 X 2016 r.).

¹⁷ M. Rediker, *Villains of All Nations: Atlantic Pirates in the Golden Age*, Boston 2004, s. 8.

¹⁸ A. Konstam, *Pirates: 1660–1730*, Oxford 1998, s. 6.

¹⁹ G. Powell, *A Pirate’s Paradise*, „The Gentleman’s Magazine” 1894, vol. CCLXXXVI, N.S. 52, s. 23.

korzyści, jak w XVII w. oraz pierwszej połowie XVIII stulecia. Ten złoty wiek można rozciągnąć na lata od ok. 1650 r. do ok. 1720 r.”²⁰. W XX w. historycy zaadaptowali co prawda określenie „złoty wiek”, nie przyjęli jednak w większości zaproponowanych przez Fiskego ram czasowych²¹. W 1924 r. Philip Gosse stwierdził, że największy rozkwit piractwa nastąpił od 1680 r. do 1730 r.²² Z kolei w 1951 r. Patrick Pringle napisał, że „największy rozkwit piractwa w historii [...] nastąpił za panowania królowej Elżbiety I, a zakończył się w drugiej dekadzie XVIII w.”²³. W 1978 r. Douglas Botting zdefiniował „złotą erę” jako trwającą „zaledwie 30 lat, począwszy od końca XVII w., a skończywszy na pierwszym kwartale XVIII stulecia”²⁴. Definicję Bottinga powtórzył Frank Sherry w 1986 r.²⁵ Wreszcie w 2005 r. Angus Konstam wycofał się ze swojej wcześniejszej definicji „złotej ery”, stwierdzając, że „najgorsze pirackie ekscesy datują się na okres zaledwie ośmiu lat, począwszy od 1714 r. do 1722 r., zatem prawdziwy złoty wiek nie może być nawet nazywany złotą dekadą”²⁶.

W opracowaniu tym za złotą erę piractwa uznano osiem lat z początku XVIII w., gdy w 1714 r., zaraz po zakończeniu wojny o sukcesję hiszpańską, większość zdemobilizowanych korsarzy i bezrobotnych marynarzy stała się piratami²⁷, a ówczesna baza kaperska na New Providence w archipelagu bahamskim zyskała miano pirackiej republiki. W tym okresie łakomym kąskiem dla piratów były przede wszystkim statki handlowe płynące na Karaiby z niewolnikami²⁸ pozyskanymi w Afryce w zamian za dobra przemysłowe i broń wyprodukowaną w Europie lub te z okrętów, które powracały z Ameryki z takimi towarami, jak cukier, tytoń, rum, melasa czy kakao²⁹.

Wzrost liczby piratów doprowadził do większej liczby napaści na statki kupieckie, co z kolei w dużo większym stopniu obciążało handel europejskich mocarstw. W tej sytuacji kraje te postanowiły wzmocnić swoją flotę wojenną i ostatecznie

²⁰ J. Fiske, *Old Virginia and Her Neighbors*, vol. II, Boston–New York 1897, s. 338.

²¹ Do nielicznych wyjątków zaliczyć można przede wszystkim Davida Cordingly’ego, który twierdzi, że rozkwit piractwa datować należy od lat pięćdziesiątych XVII w. do ok. 1725 r. Cf. D. Cordingly, *Under the Black Flag: The Romance and Reality of Life Among the Pirates*, New York 2006, s. XVI–XVII.

²² P. Gosse, *The Pirates’ Who’s Who*, London 1924.

²³ P. Pringle, *Jolly Roger: The Story of the Great Age of Piracy*, New York 2001, s. 9.

²⁴ D. Botting, *The Pirates*, New York 1978, s. 20.

²⁵ F. Sherry, *Raiders and Rebels: The Golden Age of Piracy*, New York 1986, s. 7.

²⁶ A. Konstam, *The History of Pirates*, Guilford 2005, s. 96.

²⁷ Wielu marynarzy zaciągało się do pirackich załóg, ponieważ kupcy wykorzystali nadwyżkę żeglarskiej siły roboczej, aby obniżyć płace i zmaksymalizować swoje zyski. Ponadto śmiertelność wśród kupieckich marynarzy była często wyższa niż u transportowanych przez nich niewolników.

²⁸ Po zakończeniu wojny Anglia otrzymała przywilej wyłączności na dostarczanie niewolników do kolonii hiszpańskich w Nowym Świecie (tzw. *asiento*), co ułatwiło brytyjskim przedsiębiorcom i przemysłowcom dostęp do rynków zbytu w Ameryce.

²⁹ M. Kurlansky, *Cod: A Biography of the Fish That Changed the World*, New York 1998.

rozprawić się z piratami z Nowego Świata. Kiedy w 1718 r. udało się przywrócić Bahamom kolonialną administrację, większość piratów przeniosła się na Madagaskar. Bez bezpiecznej bazy wypadowej w samym centrum Karaibów oraz w obliczu rosnącej presji ze strony europejskich sił morskich pirackie eskapady stawały się coraz mniej opłacalne, a od 1720 r. piractwo na karaibskich wodach zaczęło powoli zanikać³⁰.

Życie i piracka działalność Charlesa Vane'a

Na złotą erę piractwa przypadła działalność Charlesa Vane'a (ok. 1680 – 29 marca 1721 r.)³¹, angielskiego pirata, który na początku XVIII w. był postrachem karaibskich wód, a według magazynu „Forbes” należał do 20 najlepiej zarabiających piratów epoki kolonialnej³². Niewiele wiadomo o jego przeszłości. W Port Royal pojawił się najprawdopodobniej w czasie wojny o sukcesję hiszpańską. Po jej zakończeniu należał do załogi byłego bukaniera, Henry'ego Jenningsa, który w lecie 1715 r. został mianowany dowódcą jednego z prywatnych okrętów korsarskich wchodzących w skład floty zgromadzonej przez ówczesnego gubernatora Jamajki, Archibalda Hamiltona³³. Kiedy w lipcu 1715 r. potężny sztorm rozbił u wybrzeży Florydy hiszpańską armadę zmierzającą z Hawany do Hiszpanii, w morzu zaległy łupy o wartości tysięcy funtów. Wtedy to Jennings, wykorzystując swoje listy kaperskie, zaatakował obozowisko hiszpańskich rozbitków i przejął skarb znacznej wartości. Gdy gubernator Hamilton odmówił mu spieniężenia łupów na swojej wyspie, Jennings i jego towarzysze założyli bazę w Nassau na

³⁰ D. Cordingley, *Pirates: Terror on the High Seas. From the Caribbean to the South China Sea*, East Bridgewater 2006, s. 107–128; B. Little, *Pirate Hunting: The Fight Against Pirates, Privateers, and Sea Raiders from Antiquity to the Present*, Dulles 2010, s. 200–250; A. Konstam, *Pirates. Terror on the High Seas*, Oxford 2001, s. 7–10.

³¹ Wiele źródeł błędnie podaje, że Vane został osądzony i zmarł w marcu 1720 r. Pamiętać należy, że w analizowanym okresie w Anglii i jej zamorskich koloniach przyjmowano, iż Nowy Rok zaczyna się 25 marca. W opublikowanych oficjalnych wyrokach sądowych zapisano, że proces Vane'a odbył się w „Santiago de la Vega [Spanish Town], w środę 22 marca 1720 r.”. W tym samym dokumencie znajduje się jednak informacja, że „w środę 29 marca 1721 r. [...] nieszczęsny Charles Vane został stracony w Gallow's Point w Port Royal [...]”. Cf. *The Tryals of Captain John Rackham and 10 other Pirates (named) who were all condemn'd for piracy at the town of St. Jago de la Vega, in the Island of Jamaica, on the sixteenth and seventeenth days of November 1720. As also, The Tryals of Mary Read and Anne Bonny etc. and [of Charles Vane and] others who were also condemn'd for piracy*, Jamaica 1721; *When did Charles Vane die?*, http://republicofpirates.net/blog/2008/10/when_did_charles_vane_die.html (dostęp: 7 X 2016 r.).

³² Po przeliczeniu wartości zdobytych przez Vane'a łupów na dolary amerykańskie (po kursie z 2008 r.) jego majątek oszacowano na 2,3 mln. Szacunki oparto na informacjach zebranych ze źródeł historycznych, nie biorąc pod uwagę m.in. podziału skarbów między załogę. Cf. M. Wooley, *Top-Earning Pirates*, http://www.forbes.com/2008/09/18/top-earning-pirates-biz-logistics-cx_mw_0919piracy.html (dostęp: 9 X 2016 r.).

³³ C. Woodard, *The Republic of Pirates*, New York 2007, s. 234–236.

wyspie New Providence i przez trzy kolejne lata, do chwili przybycia nowego gubernatora Bahamów, Woodesa Rogersa, żyli z pirackiego procederu. Po tym czasie, w 1718 r., drogi Jenningsa i Vane'a się rozeszły. O ile pierwszy skorzystał z amnestii ogłoszonej przez Rogersa³⁴, Charles Vane nie zamierzał rezygnować z wysokich łupów w zamian za obietnicę uniknięcia szubienicy i postanowił kontynuować niezależną karierę piracką.

W lutym 1718 r. Vane został złapany przez dowódcę HMS *Phoenix* Vincenta Pearse'a. Ponieważ jednak już wtedy na Bahamach krążyły pogłoski o możliwym ułaskawieniu, Vane zełgał, że właśnie zamierzał dobrowolnie oddać się w ręce Pearse'a w zamian za królewską łaskę. Dzięki temu nie został aresztowany i wkrótce potem triumfalnie powrócił do Nassau, przejmując kontrolę nad pobliską zatoką i małym fortem. Kiedy w lipcu 1718 r. okręty wojenne Rogersa stanęły u wejścia do portu, Vane nie miał zatem wyjścia i musiał stoczyć z nowo przybyłym gubernatorem bitwę. Podpalając jeden ze złupionych uprzednio statków, skierował go na jednostki Rogersa, ostrzelał zatokę i, korzystając z wywołanego zamieszania, zniknął na swoim okręcie w ciemnościach nocy³⁵.

Wkrótce po tych wydarzeniach Rogers mianował kapitana Benjamina Hornigolda swoim zastępcą i wysłał go w pościg za Vanem. We wrześniu tego samego roku podobnie czynił gubernator Karoliny Południowej, który powierzył zadanie ujęcia Vane'a i jego załogi pułkownikowi Williamowi Rhettowi. W międzyczasie wśród ludzi Charlesa nastąpił rozłam, wywołany brakiem zgody kapitana na złupienie mijanych statków handlowych. Po tym incydencie niejaki Yeats z 15 ludźmi uciekł pod osłoną nocy dowodzonym przez siebie brygiem z częścią zdobytego wcześniej łupu³⁶.

W tej sytuacji jeszcze w październiku 1718 r. Vane wyruszył do Północnej Karoliny na spotkanie z Edwardem Teachem, lepiej znanym jako Czarnobrody. Obie pirackie załogi urządziły tygodniową pijacką orgię u wybrzeży wyspy mierzejowej Ocracoke Island. Vane liczył na to, że namówi starego druha do wspólnego ataku na Nassau, lecz ten zdecydowanie odmówił. Wobec tego Vane pożegłował w stronę Nowego Jorku, gdzie u wybrzeży Long Island złupił kilkanaście okrętów. Już wtedy jego kwatermistrzem był John Rackham, zwany Perkalowym

³⁴ Proklamacja króla Jerzego I z dnia 5 IX 1717 r. głosiła, że jeśli do 5 IX 1718 r. piraci angielscy i/lub irlandzcy poddadzą się i zaprzestaną swojej łupieżczej działalności, zostaną darowane im ich wcześniejsze przewinienia. Piraci złapani po tym terminie mieli być sądzeni na normalnych zasadach, a osoby, które przyczyniły się do ich ujęcia, odpowiednio wynagrodzone. Cf. D. Cordingley, *Under the Black...*, s. 205.

³⁵ Ch. Johnson, *A General History of the Pyrates*, London 1724, s. 141; C. Woodard, *op. cit.*, s. 236–237.

³⁶ Ch. Johnson, *op. cit.*, s. 143–144; S.P. Menefee, *Vane, Charles*, „Oxford Dictionary of National Biography” 2004, vol. XLVI, s. 94–95; *Pirate Encyclopedia: Charles Vane*, http://ageofpirates.com/article.php?Charles_Vane (dostęp: 7 X 2016 r.); *Charles Vane, Charles Towne Pirate*, <http://www.marylutynadall.com/2009/02/charles-vane-charles-towne-pirate.html> (dostęp: 7 X 2016 r.).

Jackiem, który pod koniec listopada tego samego roku zastąpił Vane'a na pozycji kapitana³⁷.

W listopadzie 1718 r. Vane wydał rozkaz ataku na fregatę, która okazała się francuskim okrętem wojennym. W obliczu nieuchronnej przegranej kapitan podjął decyzję o przerwaniu walk i ucieczce. Nie spodobało się to części z jego ludzi, którzy chcieli kontynuować potyczkę i przejąć francuski statek. Następnego dnia załoga oskarżyła Vane'a o tchórzostwo i wybrała Rackhama na nowego kapitana. Vane oraz 15 lojalnych mu ludzi przesiadło się na mały sloop, a dwie pirackie załogi się rozdzieliły³⁸.

Początkowo Charlesowi sprzyjało szczęście, złupił nawet kilka małych jednostek handlowych, ale w lutym 1719 r., w drodze do cieśniny Windward Passage u wybrzeży Hondurasu wybuchł sztorm, a statek Vane'a został wyrzucony na brzeg niewielkiej bezludnej wyspy, gdzie Charles z jednym z ocalałych towarzyszy spędził kilka miesięcy, oczekując na ratunek. Pierwszy statek, który w końcu przybył na wyspę, należał do byłego bukaniera, kapitana Holforda. Ten nie chciał jednak uratować starego znajomego³⁹, stwierdzając: „Charles, nie mogę cię wpuścić na pokład, chyba że jako więźnia; zaczniesz spiskować z moimi ludźmi, walniesz mnie w łeb i uciekniesz na moim statku by parać się dalej piractwem”⁴⁰. Obaj rozbitkowie zostali uratowani dopiero pod koniec września. Na ich nieszczęście wkrótce rozpoznano Vane'a, który ze swoim kompanem trafił do tymczasowego aresztu, a następnie dowieziony został do Port Royal i oddany w ręce władz Jamajki.

Proces odbył się w Santiago de la Vega. Vane i jego towarzysze osądzeni zostali za piractwo, zdradę stanu oraz rozboje na morzu. Wyrokiem z 22 marca 1721 r. skazano ich na śmierć przez powieszenie. Vane'a stracono 29 marca 1721 r. w Gallows Point w Port Royal. Jego zwłoki umieszczone zostały w specjalnej klatce i wywieszono w Gun Key na widok publiczny jako przestroga dla innych piratów. Podobno Vane nie wezwał żadnych świadków obrony i umarł, nie wyrażając skruchy za swoje czyny⁴¹.

³⁷ Ch. Johnson, *op. cit.*, s. 145; A. Konstam, *Piracy: The Complete History*, Oxford 2001, s. 336; C. Woodard, *op. cit.*, s. 306–307.

³⁸ Ch. Johnson, *op. cit.*, s. 146–147; M. Rediker, *op. cit.*, s. 91–95.

³⁹ Vane znany był zarówno z okrucieństwa względem innych załóg, jak i nieprzestrzegania pirackiego kodeksu. Nie tylko mordował marynarzy, którzy poddali się bez walki w zamian za obietnicę darowania życia, lecz także często oszukiwał swoją załogę podczas podziału łupów. *Cf. Bandits at Sea: A Pirates Reader*, ed. C.R. Pennell, New York 2001, s. 150, 223.

⁴⁰ „Charles, I shan't trust you aboard my Ship, unless I carry you a Prisoner; for I shall have you caballing with my Men, knock me on the Head, and run away with my Ship a pirating”. *Cf. Ch. Johnson, op. cit.*, s. 148.

⁴¹ *Ibidem*, s. 149; A. Konstam, *Pirates. Terror...*, s. 23–28; *The Tryals of...*

Bibliografia

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

Johnson Ch., *A General History of the Pyrates*, London 1724.
The Tryals of Captain John Rackham and 10 other Pirates (named) who were all condemn'd for piracy at the town of St. Jago de la Vega, in the Island of Jamaica, on the sixteenth and seventeenth days of November 1720. As also, The Tryals of Mary Read and Anne Bonna etc. and [of Charles Vane and] others who were also condemn'd for piracy, Jamaica 1721.

OPRACOWANIA

Bandits at Sea: A Pirates Reader, ed. C.R. Pennell, New York 2001.
Bartosiewicz A., *Czar pirackiego życia na przykładzie biografii Johna Rackhama, Anne Bonny i Mary Read*, [w:] *Antropologia miłości: Miłość czarowna*, t. VII, red. B. Płonka-Syroka, K. Marchel, A. Syroka, Wrocław 2015, s. 121–131.
Botting D., *The Pirates*, New York 1978.
Cordingly D., *Pirates: Terror on the High Seas. From the Caribbean to the South China Sea*, East Bridgewater 2006.
Cordingly D., *Under the Black Flag: The Romance and Reality of Life Among the Pirates*, New York 2006.
Deary T., *Piraci*, Warszawa 2007.
Esquemeling J., *Bukaniery amerykańscy*, Gdańsk 1972.
Fiske J., *Old Virginia and Her Neighbors*, vol. II, Boston–New York 1897.
Gosse P., *The History of Piracy*, New York 2007.
Gosse P., *The Pirates' Who's Who*, London 1924.
Kaltenbergh L., *Czarne żagle czterdziestu mórz*, Warszawa 1979.
Konstam A., *Pirates: 1660–1730*, Oxford 1998.
Konstam A., *Pirates. Terror on the High Seas*, Oxford 2001.
Konstam A., *Piracy: The Complete History*, Oxford 2001.
Konstam A., *The History of Pirates*, Guilford 2005.
Kurlansky M., *Cod: A Biography of the Fish That Changed the World*, New York 1998.
Lapouge G., *Les Pirates. Forbans, flibustiers, boucaniers et autres gueux de mer*, Paris 1987.
Lethbridge L., *Opowieści o piratach*, Warszawa 2006.
Little B., *Pirate Hunting: The Fight Against Pirates, Privateers, and Sea Raiders from Antiquity to the Present*, Dulles 2010.
Łopuszko T., *Starożytni piraci Morza Śródziemnego*, Lublin 1994.
Menefee S.P., *Vane, Charles*, „Oxford Dictionary of National Biography” 2004, vol. XLVI, s. 94–95.
Piraci, skarby, przygody: historie wielkich rozbójników morskich, Warszawa 2008.
Platt R., *Piraci*, Warszawa 1998.
Powell G., *A Pirate's Paradise*, „The Gentleman's Magazine” 1894, vol. CCLXXVI, N.S. 52, s. 23.
Pringle P., *Jolly Roger: The Story of the Great Age of Piracy*, New York 2001.
Przyborowska-Klimczak A., *Prawo międzynarodowe publiczne. Wybór dokumentów*, Lublin 1998.

- Rediker M., *Villains of All Nations: Atlantic Pirates in the Golden Age*, Boston 2004.
- Sherry F., *Raiders and Rebels: The Golden Age of Piracy*, New York 1986.
- Souza de P., *Piraci w świecie grecko-rzymskim*, Zakrzewo 2008.
- Woodard C., *The Republic of Pirates*, New York 2007.

NETOGRAFIA

- Charles Vane, Charles Towne Pirate*, <http://www.marylutyndall.com/2009/02/charles-vane-charles-towne-pirate.html> (dostęp: 7 X 2016 r.).
- Hamilton D.L., *The Port Royal Project: History of Port Royal*, <http://nautarch.tamu.edu/portroyal/PRhist.htm> (dostęp: 5 I 2014 r.).
- Komosa P., *Bukaniery. Karaibscy piraci w drugiej połowie XVII wieku*, http://ftp2.jaaz.pl/pub/historia/Th16/th16_bukaniery.pdf (dostęp: 10 IX 2013 r.).
- Pirackie statki. Krótka historia pirackich statków*, <http://aneigo.republika.pl/Html/shipa.htm> (dostęp: 5 X 2016 r.).
- Pirate Encyclopedia: Charles Vane*, http://ageofpirates.com/article.php?Charles_Vane (dostęp: 7 X 2016 r.).
- Vallar C., *Notorious Pirate Havens. Part 5: Tortuga and New Providence*, <http://www.cindyvallar.com/havens5.html> (dostęp: 5 I 2014 r.).
- When did Charles Vane die?*, http://republicofpirates.net/blog/2008/10/when_did_charles_vane_die.html (dostęp: 7 X 2016 r.).
- Woolsey M., *Top-Earning Pirates*, http://www.forbes.com/2008/09/18/top-earning-pirates-biz-logistics-cx_mw_0919piracy.html (dostęp: 9 X 2016 r.).

ALEKSANDRA BARTOSIEWICZ

Charles Vane and the golden age of piracy

The article presents a biography of Charles Vane, an English pirate who lived at the turn of the 17th and 18th century. It mainly describes his adventures on the troubled waters of the Caribbean Sea. Yet, for a better understanding of the very times and the reality in which he lived, a political situation in the Antilles in the period stated and the specificity of the Caribbean piracy is explained there, too.

Keywords: Charles Vane, golden age of piracy, 17th–18th century.